

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.

Макаренка

Природничо-географічний факультет

Кафедра загальної та регіональної географії

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Природно-заповідні території

галузь знань: 10 Природничі науки

спеціальність: 106 Географія

освітньо-професійна програма: Географія

галузь знань: 01 Освіта

спеціальність: 014 Середня освіта (Географія)

освітньо-професійна програма: Середня освіта (Географія. Біологія та здоров'я людини)

мова навчання: українська

Погоджено науково-методичною
комісією природничо-географічного
факультету

«30» серпня 2022 р

Голова _____

(Міронєць Л.П., к.пед.н, доцент)

Розробник: Буц Юрій Васильович, доктор технічних наук, професор,
професор кафедри загальної та регіональної географії

Робоча програма розглянута на засіданні кафедри загальної та регіональної
географії

Протокол № 1 від «_29_» серпня 2022 року

Завідувач кафедри
загальної та регіональної географії
доцент

Корнус О. Г., к.геогр.н.,

Загальна інформація про дисципліну

Назва дисципліни	Природно-заповідні території
Викладач	Буц Юрій Васильович
Профайл викладача	https://pgf.sspu.edu.ua/kolektyv-kafedry-geografia
E-mail:	butsyura73@gmail.com
Контактний тел.	0506830899
Сторінка курсу в Moodle	https://dl.sspu.edu.ua/course/view.php?id=9344
Консультації	Консультації проводяться у вівторок о 14:30 год.; групові або одноосібні. Також можливі он-лайн консультації через інтернет ресурси. Для погодження часу он-лайн консультацій слід писати на електронну пошту викладача.

Анотація до дисципліни

Навчальний курс «Природно-заповідні території» формує у студентів знання про сутність заповідної справи, критерії щодо відбору територій та об'єктів для заповідання, ступеню охоронюваності, багатства й бідності екосистем, нормативно-правову базу утворення об'єктів природно-заповідного фонду, зміст і призначення Червоної книги України, історію розвитку природно-заповідної справи в Україні і її періодизацію, типи природно-заповідних територій, суть, структуру й особливості функціонування біосферних і природних заповідників та національних природних парків, індивідуальні риси кожного біосферного заповідника, а також організацію природно-заповідної справи в зарубіжних країнах.

Мета і завдання дисципліни

Мета дисципліни: формування знань про природно-заповідний фонд України, Червону книгу України та заповідну справу в цілому.

Завдання курсу:

- засвоєння студентами новітніх теорій, методів і технологій процесу захисту навколишнього середовища природно-заповідний фонд України;
- формування знань нормативно-правової бази ведення заповідної справи;
- забезпечення усвідомлення та розуміння студентами проблеми збереження довкілля України, її унікальних територій та об'єктів;
- висвітлення різноманіття природно-заповідних територій і об'єктів за їхнім статусом.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

- предмет і методи дослідження заповідної справи;
- законодавчу базу заповідної справи в Україні;
- загальну характеристику понять, що лежать в основі природно-заповідної справи, – природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки тощо;

- основні характеристики об'єктів природно-заповідного фонду, характеристики та критерії відбору до кожної з категорій;
- управління різними природоохоронними територіями;

вміти:

- визначати коло своїх обов'язків за напрямом професійної діяльності з урахуванням завдань із заповідної справи;
- оцінювати критерії території, що підлягає охороні;
- організовувати збереження видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, а також фітоценозів, занесених до Зеленої книги України;
- визначати напрямки та рівні дослідження територій природно-заповідного фонду України;
- оцінювати ефективність територій природно-заповідного фонду України.

Формат дисципліни

Ознаки дисципліни	
Рік вступу	2021
Освітній ступінь	бакалавр
Курс навчання	2
Семестр	4
Формат курсу	очний
Обов'язкова /вибіркова	вибіркова
Кількість кредитів/годин	4/120
Кількість розділів	2
Форма контролю	залік
Лекції	24 год.
Практичні заняття	24 год.
Консультації	2 год.
Самостійна робота	72 год.

Очікувані результати навчання

ОРН1	формулювати загальну характеристику понять, що лежать в основі природно-заповідної справи, – природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки тощо
ОРН2	аналізувати основні характеристики об'єктів природно-заповідного фонду, характеристики та критерії відбору до кожної з категорій
ОРН3	ознайомитися з практикою управління різними природоохоронними територіями
ОРН4	організовувати збереження видів тварин і рослин, занесених до

	Червоної книги України, а також фітоценозів, занесених до Зеленої книги України
ОРН5	визначати напрямки та рівні дослідження територій природно-заповідного фонду України
ОРН6	оцінювати ефективність територій природно-заповідного фонду України

Тематичний план вивчення дисципліни

Розділ 1. Природно-заповідні території та об'єкти

Тема 1.1. Основні характеристики об'єктів природно-заповідного фонду України (категорії територій). Характеристика та критерій відбору до кожної з категорій. Завдання управління різними природоохоронними територіями. Природні території та об'єкти, штучно створені об'єкти, а також природоохоронні території, які не мають відповідників в світі, зокрема, регіональні ландшафтні парки і заповідні урочища.

Тема 1.2. Критерій, якими користуються при заснуванні заповідників. Основні етапи заснування заповідників. Оцінні критерії території, що підлягає охороні. Напрямки і рівні дослідження територій. Критерій ступеня охоронності та загрози втрат. Критерій унікальності, рідкості, репрезентативності. Критерій бідності та багатства екосистем.

Тема 1.3. Відповідальність за порушення правил охорони територій і об'єктів природно-заповідного фонду України. Основні відомості. Загальні вимоги щодо притягнення порушників до відповідальності. Адміністративна відповідальність, цивільна (майнова) відповідальність, кримінальна відповідальність. Відповідальність за порушення законодавства про рослинний і тваринний світ.

Тема 1.4. Червона книга України. Організація збереження видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України. Поділ у залежності від стану та ступеня загрози для популяцій видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, на категорії.

Тема 1.5. Формування природоохоронних територій в Україні. Головні періоди формування політики держави в галузі охорони природи та формування мережі природоохоронних об'єктів (XIX - XX ст.). Фундатори заповідної справи.

Розділ 2. Заповідники та національні парки України

Тема 2.1. Території природно-заповідного фонду України. Біосферні заповідники. Природні заповідники. Національні природні парки.

Тема 2.2. Характеристика біосферних заповідників України (фізико-географічні умови, рослинність, тваринний світ). Біосферний заповідник «Асканія-Нова». Чорноморський біосферний заповідник. Карпатський біосферний заповідник.

Тема 2.3. Характеристика природних заповідників України (фізико-географічні умови, рослинність, тваринний світ). Кримський природний заповідник. Канівський природний заповідник. Український степовий заповідник. Луганський природний заповідник. Ялтинський гірсько-лісовий природний заповідник. Природний заповідник «Єланецький степ». Природний заповідник «Горгани».

Тема 2.4. Характеристика національних природних парків України (фізико-географічні умови, рослинність, тваринний світ). Карпатський національний природний парк. Азово-Сиваський національний природний парк. Національний природний парк «Подільські Товтри». Національний природний парк «Святі Гори».

Тема 2.5. Основні характеристики об'єктів природно-заповідного фонду в закордонних країнах. Класифікація об'єктів природно-заповідного фонду в закордонних країнах. Завдання управління різними природоохоронними територіями. Природні території та об'єкти, штучно створені об'єкти.

Політика дисципліни

Вивчення навчальної дисципліни «Природно-заповідні території» потребує: виконання тестових завдань, самостійної роботи тощо; підготовки до практичних занять; робота з інформаційними джерелами, опрацювання рекомендованої основної та додаткової літератури.

Підготовка та участь у практичних заняттях передбачає: ознайомлення з програмою навчальної дисципліни, питаннями, які виносяться на заняття з відповідної теми; вивчення конспекту лекцій, а також позицій, викладених у підручниках, монографічній та іншій науковій літературі тощо.

Результатом підготовки до заняття повинно бути змістовне володіння здобувачем вищої освіти матеріалом теми, якій присвячено відповідне заняття. Розв'язання практичних завдань повинно як за формою, так і за змістом відповідати вимогам, що висуваються до вирішення відповідного завдання, свідчити про його самостійність, відсутність ознак повторюваності та плагіату.

На практичних заняттях присутність здобувачів вищої освіти є обов'язковою, важливою також є їх участь в обговоренні всіх питань теми. Забороняється запізнюватись на навчальні заняття та пропускати їх без поважних причин. Пропущені заняття мають бути відпрацьовані на консультаціях. Це ж стосується й студентів, які не виконали завдання або показали відсутність знань з основних питань теми. Здобувач вищої освіти повинен дотримуватися навчальної етики, поважно ставитися до учасників процесу навчання, бути зваженим, уважним та дотримуватися дисципліни й часових (строкових) параметрів навчального процесу. Під час контрольних заходів забороняється використовувати джерела інформації, усні підказки, письмові роботи інших осіб, друковані книги, методичні посібники, телефони, планшети. Забороняється користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття в цілях не пов'язаних з навчанням.

Академічна доброчесність

Вивчення дисципліни «Природно-заповідні території» передбачає дотримання положень Кодексу академічної доброчесності СумДПУ імені А.С.Макаренка. Очікується, що роботи студентів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел списування, втручання в роботу інших студентів становлять приклади можливої академічної недоброчесності. Неприпустимо надавати для оцінювання письмову роботу, підготовлену за участю інших осіб. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману.

Система оцінювання та вимоги

Поточний контроль навчальних досягнень здійснюється впродовж семестру на практичних заняттях. Результати (кількість набраних балів) фіксує викладач.

Використовуються такі форми поточного опитування: усна відповідь за лекційними матеріалами, тестування, контрольна робота з відкритими питаннями, заслуховування повідомлень студента з довідковою інформацією, реферати, створення презентації з її обов'язковим показом та повідомленням, участь у обговоренні питань для контролю знань на практичних заняттях.

Поточний контроль відображає поточні навчальні досягнення студента в освоєнні програмного матеріалу дисципліни і спрямований на необхідне корегування самостійної роботи студента. Сюди входить: методи усного контролю – бесіда, розповідь, доповідь студента, роз'яснення, відповіді на запитання. Усний контроль проводиться майже на кожному занятті в індивідуальній, фронтальній або комбінованій формі. Викладач розробляє чіткі критерії оцінювання всіх видів навчальної роботи у комплексному контролі знань, доводить їх до відома студентів на початку вивчення навчальної дисципліни. Результати поточного контролю є складовою визначення підсумкової оцінки і враховуються науково-педагогічним працівником при визначенні підсумкової оцінки з даної дисципліни. До поточного контролю також відноситься виконання практичних завдань, бали за які враховуються у підсумкову оцінку.

При контролі виконання завдань, які винесені для самостійного, опрацювання, оцінці підлягають: самостійне опрацювання тем в цілому чи окремих питань; вміння застосовувати теоретичні знання при виконанні практичних завдань; написання рефератів; підготовка доповідей, презентацій тощо. Результати самостійної роботи фіксуються в журналі обліку роботи викладача. Бали, набрані студентом за виконання завдань з самостійної роботи, додаються до суми балів, набраних студентом з інших видів навчальної роботи з дисципліни.

У кінці семестру проводиться підсумкова контрольна робота. До контрольних заходів допускаються всі студенти незалежно від результатів поточного контролю. Результати контрольного заходу студента, який не

з'явився на нього, також оцінюються «незадовільно» незалежно від причини. Відпрацювання контрольного заходу є обов'язковим.

Вид контролю – залік. Семестровий залік – це форма підсумкової атестації, що полягає в оцінці засвоєння студентом теоретичного та практичного матеріалу (виконаних ним певних видів робіт на практичних заняттях та під час самостійної роботи) з навчальної дисципліни за семестр. Залік виставляється викладачем автоматично за умови, якщо студент виконав усі види навчальної роботи, які визначені робочою програмою навчальної дисципліни. Загальна оцінка обраховується в кінці семестру, як сума балів за виконання всіх видів робіт. Враховуються бали, набрані на поточному тестуванні, самостійній роботі та бали підсумкового контролю. Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою. Структура проведення семестрового контролю відображається та доводиться до відома студентів на першому занятті.

Критерії оцінювання результатів навчання

Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
90-100	глибоко і міцно засвоїв програмний матеріал із дисципліни «Природно-заповідні території»; вичерпно, послідовно, грамотно і логічно його викладає. Прогнозує і передбачає подальший хід явища, описує можливі наслідки, результати, що впливають з наявних даних. на основі проблемної ситуації, виділяє проблему, конструює гіпотези і перевіряє їх. При цьому студент не має утруднень при відповідях на видозмінені завдання, вільно справляється із класифікаціями, типологіями та іншими видами застосування знань, показує знайомство з монографічною літературою, правильно обґрунтовує прийняті рішення, володіє різнобічними навичками і прийомами виконання практичних робіт, володіє в повному обсязі специфічним поняттєво-термінологічним апаратом навчальної дисципліни.
82-89	твердо знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його; який не допускає суттєвих неточностей у відповідях на питання, правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, впевнено володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання, коректно встановлює причинно-наслідкові зв'язки.
74-81	знає програмний матеріал, грамотно й по суті викладає його, але допускає деякі неточності під час відповіді; правильно застосовує теоретичні положення при вирішенні практичних питань і задач, володіє необхідними навичками і прийомами їх виконання. Самостійно відтворює знання з елементами перетворення. Застосовує їх у видозмінених, але близькій до типової ситуації, однак потребує допомоги викладача. Дає свою власну інтерпретацію матеріалу (пояснення, короткий виклад). Уміє

	встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, здійснює перенесення дій.
64-73	має знання лише основного матеріалу, але не засвоїв його окремих деталей, допускає неточності, недостатньо правильні формулювання, порушення послідовності у викладі програмного матеріалу і відчуває утруднення при виконанні практичних робіт і розв'язанні задач.
60-63	самостійно відтворює інформацію та застосовує її у типовій ситуації, але при цьому виявляє невпевненість у своїх діях. На основі фактів робить висновки, але за допомогою викладача, намагається зробити звіт про виконані дії.
35-59	не знає більшої частини програмного матеріалу, допускає суттєві помилки; не володіє у достатньому обсязі поняттєво-термінологічним апаратом науки; невпевнено, із помилками виконує практичні завдання; не вміє наводити приклади із життя та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; відтворює інформацію лише на основі зовнішньої підказки.
1-34	має загальне уявлення про навчальну дисципліну, знання програмного матеріалу носить фрагментарний характер, відповіді на запитання дає «так» чи «ні».

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль										Разом	Сума
РОЗДІЛ 1					РОЗДІЛ 2						
T1.1	T1.2	T1.3	T1.4	T1.5	T2.1	T2.2	T2.3	T2.4	T2.5	60	100
6	6	6	6	6	6	6	6	6	6		
Контроль самостійної роботи										40	
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	задовільно
60 - 63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Рекомендована література та інформаційні ресурси

Основні:

1. Бургаз О.А., Грудєв П.Х., Кур'янова С.О. Заповідна справа: конспект лекцій. Одеса: Одеський державний екологічний університет, 2022. 150 с.
<http://eprints.library.odeku.edu.ua/id/eprint/10892/1/%D0%9A%D0%9B%20%D0%97%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0%202022.pdf>
2. Буц Ю.В., Крайнюк О.В. Аналіз природних пожеж у Рівненському заповіднику за допомогою дистанційних систем детектування і спостереження пожеж III Спеціалізований міжнародний екологічний форум «ЕКО ФОРУМ - 2019» 29 -31 травня 2019 р. м. Запоріжжя. – С. 231-232.
<https://er.chdu.edu.ua/bitstream/ChSTU/3889/1/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D1%84%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%BC.pdf>
3. Василюк О.О. та ін. Виявлення територій, придатних для оголошення об'єктами природнозаповідного фонду. Інструктивні та методичні матеріали / О. Василюк, К. Норєнко, К. Полянська, С. Шутяк, Д. Ширяєва; [за заг. ред. О. Кравченко]. — Видавництво «Компанія “Манускрипт”» — Львів, 2018. — 136 с. http://epl.org.ua/wp-content/uploads/2020/03/2483_EPL_Vuyavlenna_terutoriy_PZF_NET2.pdf?fbclid=IwAR3sUPpeStF2_H524Pgi6Ykigka81Mfh1Iy5A0urlsDN_5cBOHueVnzah2M
4. Данілова О.М., Ємчук Т.В. Заповідна справа та організація туристично-рекреаційної діяльності на територіях природно-заповідного фонду: навч. посібник. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2019. 350 с.
<https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/2993/%D0%9F%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%83%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%94%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%84%D0%BC%D1%87%D1%83%D0%BA.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
5. Іщук Л.П. Природно-заповідна справа: Методичні вказівки до виконання практичних занять та самостійної роботи здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 206 «Садово-паркове господарство» Біла Церква, 2021. 91 с.
<https://rep.btsau.edu.ua/bitstream/BNAU/7219/1/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BA%D0%B0%20%D0%9F%D0%97%D0%A1%2009.01.2022%20.pdf>
6. Щєпна Л. В. Заповідна справа : методичні рекомендації до проведення практичних робіт / Л. В. Щєпна, - Луцьк, 2019. - 32 с.
https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/19795/1/zapovid_sp_metod.pdf

Додаткові:

1. Андронов В.А. та ін. Заповідна справа: навчальний посібник. Х.: НУЦЗУ, 2013. - 204 с.
2. Гродзинський М.Д., Заповідна справа в Україні: навчальний посібник. К.: 2003. - 306 с.

3. Мудрак О.В., Заповідна справа: практикум. Вінниця: ВНАУ, 2011. - 96 с.
4. Попович С.Ю. Природно-заповідна справа: навчальний посібник. К.: Арістей, 2007. 480 с.

Інформаційні ресурси

1. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2015_46_2_13